

KÉT ÚJ MAGYAR DARAB

A két szomszédos megye színháza, a békéscsabai Jókai Színház és a Szegedi Nemzeti Színház az elmúlt másfél hónapban egy-egy új magyar darabbal lépett közönsége elé. Mindkettő írója *Cserhalmi Imre*, aki egy kicsit helyi szerzőnek is számít, hiszen harmadik éve dolgozik itt, a Népszabadság Békés—Csongrád megyei tudósítójaként. A két darab műfaja, mondanivalója lényegesen eltér egymástól. Valahol azonban mégis találkozik: napjaink kérdéseinek szenvedélyes feltárásában, az igaz emberi helyzetállás lehetőségeinek kutatásában.

A REGGEL MINDIG VISSZATÉR

Cserhalmi Imre háromfelvonásos színművének legnagyobb értéke abban rejlik, hogy valóban mai darab. Aktuális és élő kérdéseket tesz fel az író, sőt néha zsonglőr virtuozitásával dobja fel gyors egymásutánban ezeket a lelkiismereti, hivatástudati és más kérdéseket. (Nem csoda azután, ha egyiket-másikat el is ejti — hogy az előbbi hasonlatnál maradjunk.)

A cselekmény egy vidéki kisváros gimnáziumában játszódik. Igaztalan vádaskodások alapján helyezték ide Zádor igazgatót, akit nemcsak a jogtalan mellőzöttség bánt, hanem családi gondok is: felesége — ugyancsak tanárnő — állás nélkül marad. Az iskolában csak akkor lenne helye, ha nyugdíjaz egy idős, magános tanárnőt. Ráadásul a helyi intrika is megindul ellene: az igazgatói székre pályázó helyettese rágalmazza lépten-nyomon. Mindezek ellenére az igazi hivatástudat, a nevelés szeretete magával ragadja, amit segít, hogy barátokra is lel. Időközben ügye is tisztázódik, visszahívják a minisztériumba, sőt korábbi legfőbb ellenlábasa kéri föl erre. Az első örömet a tépelődés váltja fel: elfogadja-e a lehetőséget. Ehhez újabb személyes motívum is járul: fia meggondolatlan viselkedése, amelynek korrigálása csak az ottmaradással látszik lehetségesnek. A tépelődést nem zárja le az író: a megoldás nyitva marad a harmadik felvonást lezáró függöny után is.

E csak felvázolt cselekménymag is sejteti, hogy sokszálú a darabban sűrűsödő problematika. Olyan általános igazságoktól — mint a hivatásszeretettől fakadó helyzetállás, — egészen a napi élet apróbb, gyakorlatibb kérdéseig terjed. Ez egyébként egyik titka életizűségének. A végigvonuló fő lelkiismereti kérdés természetesen az igazgatóé: sértődött emberként éljen-e, vagy mindegy hogy hol, de vállalja hivatását. Az író szép emberi indítékokkal áll ki a helyes választás mellett hőse bemutatásával. Kár, hogy végül is éppen ez az egyenesen ívelő vonal törik meg kissé. Nem sematikus jellembrázolást kérünk számon, nem mindenben triumfáló hőst, de valahogyan a szerző kissé sajátmagával került szembe. Azon a ponton, amikor Zádor igazgató megkapja a fővárosba visszahívó rehabilitációt. Addig ugyanis csaknem fokról fokra építette fel a vidéki városban nemcsak régi önmagára lelő, hanem annál is többre, valmi új, szép feladatra bukkanó pedagógus figuráját, s egyszer csak kiderül, hogy ez nem volt sokkal több belenyugvásnál a kényszerű sorsba, hiszen az első szóra otthagyna csapat-papót. Hogy mégsem fut Budapestre, s lehetséges a visszamaradás, az is csupán inkább külső okok, mint belső elhatározás nyomán születik meg. Ezek a külső okok különben éppen a harmadik felvonásra esnek, amely egyébként is visszaejti a darab lendületét, sőt mintha teljesen új régiókba vinné, messze kanyarodik az eredeti kiindulóponttól. Kevésbé szerves beilleszkedése gyengíti a színmű egészének egységét, kis túlzással csaknem valamiféle elnyújtott utójátéknak, mint zárófelvonásnak tűnik.

A mű alakjai nem egy helyen csaknem riportszerű elevenséggel lépnek eléink a színpadon, mint ahogyan magán a művön is érződik valamiféle könnyed riporter megfogalmazás. Ez az életközelséget is jelenti, de azt is, hogy nem mindig mélyül el eléggé; megmarad a megláttatás felületein. A pergő, helyenként rutinosságra valló dramaturgia viszont nagy mértékben elősegítette a szórakoztató, élvezetes előadást.

A békéscsabai Jókai Színház művészegyüttese helyesen élt a kínálkozó alkalmal: a színházul szolgáló művelődés otthon mostoha körülményei között is színvonalas produkciót nyújtott. A rendező *Miszlay István* diktálta tempó és frapírozott helyzetek szerencsében segítettek az írói szándékokat. Különösen kiemelkedő volt Zádor igazgató főszerepében *Szoboszlai Sándor*, aki sikeresen tudta végigvinni a pályáját szerető, becsületos pedagógus vívódásait, magáratalálását. Hasonlóan színvonalas *F. Nagy Imre* (Misel Péter) alakítása is, ízes-derűs, megfontolt, emberi gyarlóságoktól nem mentes, mégis az egyszerű emberek bölcsességét sugárzó, kiengesztelő pártmunkásával. Egy fiatal színész, *Halász László* hívta fel még magára a figyelmet (Csuli), valamint *Körösztrös István* (Venczel igazgatóhelyettes)

karakterisztikusan átgondolt játékaival. Egy-egy érdekes, találó alakítással járult az előadáshoz Szentirmai Éva, Dénes Piroska, Gyurcsek Sándor, Jablonkay Mária. Sem figurában, sem hangvételnél nem eléggé érezte meg szerepe jellegét Déry Mária (Zádor igazgatóné), egy-két meleg színe ellenére is túljátszotta szerepét Bíró József (Bubor tanár) és önhibáján kívül nehezen birkózott a darab legkevésbé hiteles alakjával (Várkonyi) Dánffy Sándor. A lehetőségekhez alkalmazkodó egyszerű díszleteket Suki Antal tervezte.

SZÁZSZOR IS SZERETLEK

Jazz-musical – ez a meghatározás áll a színlapon a *Szegedi Nemzeti Színházban* bemutatott új darab címe alatt. Ez a manapság kissé divatosabb váló jelölés nem sokat mond, s nem is egészen fedi a jelleget, de valójában nem egyszerű a pontos meghatározása e kétrészes alkotás műfajának. S talán nem is fontos. Nevezhetnénk *kísérletnek* vagy *stúdiumnak* – az a lényeg, hogy mindenesetre érdekes színpadi vállalkozás és – ami több ennél – feltétlenül *figyelemre méltó*.

Már az író szándéka is az. *A mai fiatalok* problémáit vagy azok egy részét, legjellemzőbbjeit feszegeti. Epp így figyelemre méltó a kifejezésbeliség, a műfaji vállalkozás. Közlelebről: az a törekvés, amellyel igyekeztek a szerzők szerves egységbe hozni a prózát, a zenét, a táncot és sajátos kifejezési eszközeikkel élve ugyanannak a mondanivalónak és célnak szolgálatába állítani. Mindezek a figyelemre, sőt elismerésre méltó törekvések bár magukban hordozzák a vállalkozás botlásait, mégis – sui generis – sikeresnek mondható produkciót eredményeztek.

Miről szól a darab? Ez szinte nem is lényeges. Láthatóan maga az író, *Cserhalmi Imre* sem törekedett egy *vékony cselekményszálnál* többre: egy fiatal szerelmespár és egy fiatal házaspár konfliktusainak kis történetkéjére. A mesét csupán keretnek szánta, hogy e két pár körül bonyolódó és zajló életdarabok felvillantásával elmondhasson egyet s más általában a fiatalokról, pontosabban a mi, napjainkban élő, fiataljainkról!

Amit mond, rendkívül *életközvetlenül* mondja. Itt is, akárcsak az előbbieken értékelt másik darabjában, megmutatkozik az újságíró életismeret. Itt természetesen még kevésbé mélyedhet el, de egy-egy megállapításával, jellemzésével, helyenként: jelenetsoraival még nagyobb mélységekbe merészkedik, súlyosabb mondatokat fogalmaz. Kitűnő *apró részletmegfigyelések* dicsérik írói erőit, találó megjegyzések, észrevételek tömkelege pereg egymásután, szinte elkápráztatva a nézőt, az ifjúság, a szerelem, a házasság problémaköréből, sőt az életnek csaknem minden területén jelentkező kérdéseiből vet fel gondolatokat. De csak *felvet*, mert ha a végső kicsengés az alapproblémára ad is, nem éppen újkeletű, de mindenkor jóhangzású választ, itt valahol *félbeszakad* az a nagy lélegzet, amelyet a darab indításakor, a kezdeti gondolatfelvetéskor vesz a szerző. Talán túlzott követelmény is lenne drámái alkotásba illő, méltóságteljesen bölcs útmutatásokat várni – a műfaj keretei sem bírnák ezt el. Mégsem elégedhetünk meg azzal, hogy csak „kápráztasson”, kérdéseket tegyen fel, s utána általánosságokkal fizessen ki. Úgy tartják: aki á-t mond, mondjon b-t is. Bizony, ezek a b-k gyakorta elmaradnak...

A konkrétan fogalmazott – helyenként deklaratív – igazságokat a szerző narrátorával mondhatja el, aki többféle alakban jelenik meg a színen, egyúttal dramaturgiai szerepet is betöltve, áthidalva tér- és időgondokat. Ezek az elmondott *igazságok*, *gondolatok* ugyancsak igen sokrétűek, általában *frappánsak*, de sajnos esetenként vezércikk ízűek is, sőt néha afféle *lábjegyzetek* érzetét keltik, mintha azoknak szólnának, akik nem eléggé tudják felfogni az író közölnivalóit. Szükségtelenül engedett az alapvetően jellemző igényességéből is, néhány hatásosabbnak tűnő helyzet vagy jelenet kedvéért. A lélektanilag képtelen helyzetek csak elsilányítják a szép vállalkozást. A közönség egyes rétegeiből velük kiváltott derűtlenség nem feltétlenül a siker jele. Különösen kirívó a zárókép a fiatal házaspár lakásán, amely – ráadásul rikító színészi teljesítménnyel – igénytelen burleszkbe fullad, elnyújtott, túlhajtott és sekélyes. Ez a darab *sokféle elem keveredését* bírja el, esetleg meg is kívánja, de ökonomikusan és helyes arányérzékkel szabad keverni, hogy a végső ötvözet mégiscsak nemes érc legyen.

A darab sajátosságához tartozik, hogy a *zeneszerző* és a *koreográfus* a szó egyszerűbb értelmében *társ szerzővé* lép elő, sokkalta inkább, mint más színpadi művekben. A táncoknak nemcsak betétszerepe van, hanem bizonyos mértékig cselekményformáló, a szereplők gondolatvilágát tükröző, jellemüket közelebről megvilágító hatása is. A színház tehetséges fiatal koreográfusa, *Imre Zoltán* pompásan megfelelt ennek a feladatnak: vissza-visszatérő táncképei nagy értékei az előadásnak, érzésvilágukkal, gondolatgazdagságukkal, művészi kifejezőerejükkel hatásosan segítik az írói mondanivaló további kibontakoztatását. Az általa betanított tánckar

Patay László: Birkózás (Szikla) 1962

Fischer Ernő: Dunakanyar

is igen eredményesen és látványosan valósította meg a koreográfia követelményeit. Az ismert tánczeneszerző, az ugyancsak fiatal *Stark* Tibor zenéje hasonlóképpen remekül viszi végig az előadást. Modern, jó értelmezésű dzsessz-számait — melyekhez *G. Dénes* György rutinos tudását, dalszövegírói otthonos biztonságát adta hozzá — hangulatfestők és könnyen megkedvelhetők, némelyik számnak máris slágerjövőt jósolhatunk. Bár a karmester, *Benkóczy* István szívvél, lendülettel és jó érzéssel vezényelt, a szokatlan „közegben” mozgó zenekar nem mindenben tudta intencióit követni.

Akkor vagyunk igazságosak, ha ez egybeforrott szerzői együtteshez némiképpen odakapcsoljuk a rendezőt is, akinek ötletességén nagymértékben múltott a lényegében újszerű követelményeket támasztó darab kiformálása. Ezért mindenképpen elismerés illeti *Sándor* Jánost, aki invenciózusan, nagy ügyszeretettel állt a mű mellé, nézett szembe számos — köztük sajnos technikai felkészületlenségből, hiányokból adódó — nehézséggel is. Kár volt viszont, hogy néhol nagyonis engedékenynek bizonyult sztereotíp, olcsó vígjátéki fogásokkal szemben.

A műfaj követelményei a főbb szereplőket *háromszoros feladat* elé állították: beszélő-játékosok, énekelők és táncolók kellett. Az idei szegedi szezon első musical előadása alkalmával megmutakozott probléma most fokozottan jelentkezett: senkisémet teljes mértékben e hármasnak eleget tenni. (Megnyugtató: ez nemcsak a szegedi színháznál van így. A musical esetleges állandósulása nyilván beleszól majd a színészképzésbe is.) A legérzékletesebb játékot *Torday* Teri nyújtotta a Lány szerepében, sokszínű volt *Jászai* László (Fiú) is, bár nem mindig látszott egyéniségéhez illőnek a figura. A *Férjet Király* Levente — szerepe adottságainál fogva is — inkább az erőteljes vígjátéki hangvétel irányába vitte, egyébként szokott biztonságérzetével játszott. A fiatalasszony alakjának gondolati mélységei fákón jelentkeztek *Kovács* Zsuzsa előadásában. A Valaki narrátori, sokoldalú megjelenítését *Sárosdy* Rezső rokonszenves egyszerűséggel oldotta meg. Említésre méltó rövid szerepében is *Lakky* József mindinkább megnyilvánuló jellemszínészi egyénisége.

Sándor Lajos díszletterve, színpadképe a darab jellegéhez kiválóan alkalmazkodik, és tágas játékkeret, látványos rendezői beállításokat biztosít.

LŐKÖS ZOLTÁN

SHAW: TANNER JOHN HÁZASSÁGA

BEMUTATÓ A SZEGEDI NEMZETI SZÍNHÁZBAN

Shawnak ez a vígjátéka (Ottlik Géza avatott tolmácsolásában került színre) a szerzőnek egyik legszemélyesebb, noha ellentmondásos, és a társadalom kritikája szempontjából nem a legmerészebb darabja. Az író támadást intéz benne a polgári erkölcsök képmutatása és elítélései ellen.

A darab színrevitelének egyik legfőbb problémáját az jelentette, hogy a bőbeszédű, sokszor csak vitatkozó és elmesélő, tehát nem mindig drámai jellegű szöveget úgy kellett meghúzni, hogy a darab színpadi előadása is élvezhető legyen, ugyanakkor azonban az író filozófiai mondanivalója és szellemes társadalomkritikája se szenvedjen csorbát. *Szász* Károly ezen a téren általában jó munkát végzett. Shaw sokszor ugyanazt a gondolatot többféleképpen is kifejezi, az előadás ugyanannak a gondolatnak többféle kifejezéséből csak egyet, rendszerint a legtermészetesebbet tartotta meg, ezzel élénkítette, pergőbbé tette a szöveget. A legnagyobb erőpróbát az átombeii pokoljelenet színrevitele jelentette. (A legtöbb előadásban vagy kihagyják, vagy a tizedrészére csökkentik ezt a tisztán filozófiai jellegű részt, bár tudunk olyan nyugatnémet és amerikai kísérletekről is, amelyek a pokoljelenetet önállóan, a darab többi részétől függetlenül díszlet nélkül, mint egy kerekasztal-beszélgetést adják elő.) Az eredeti második és harmadik felvonás összevonásával és a pokoljelenet bemutatásával az előadás második felvonása két óráig tartott, ami kissé fásasztó; megrövidítése még akkor is előnyére szolgált volna az előadásnak, ha húzni kellett volna az író szellemességeiből. A színpad elsősorban akciót követel, a pokoljelenet meghagyott, hosszú párbeszédeiben pedig több olyan részlet is van, amelyet Tanner másutt is elmond; ezeket nyugodtan el lehetett volna hagyni az író mondanivalójának csorbítása nélkül.

Szász Károly a rendezés során biztosította az egységes vígjátéki játékstílust, s kellőképpen kiemelte a fordulópontokat. Sikeresen oldotta meg az egyik legnehezebb